

Olje- og energidepartementet

Postboks 8148 Dep

0033 OSLO

Saksbehandler, innvalgstelefon

Thomas Møller, 74 16 81 26

Høringsuttalelse til NVEs forslag til en nasjonal ramme for vindkraft på land

OED har i brev av 1.april 2019 bedt om innspill til NVEs forslag til nasjonal ramme og til om det bør fastsettes en nasjonal ramme for vindkraft i Norge. Arbeidet med en nasjonal ramme for vindkraft følger opp omtalen i energimeldingen (Meld. St. 25 (2015-2016)) som Stortinget sluttet seg til våren 2016 (Innst. 401 S (2015-2016)).

Fylkesmannen har tatt en grundig vurdering av forslag til Nasjonal ramme for vindkraft ut ifra de fagområdene vi ivaretar. Dette inkluderer bl.a. reindrift, og vedrørende dette temaet gjør vi spesielt oppmerksom på at Fylkesmannen i Trøndelag (FMTL) har forvaltningsansvar for reindrift utover fylkets egne grenser. Dette gjelder foruten områdene i Trøndelag, også område 56 Nordre Hedmark og område 57.6 Gudbrandsdalen.

Fylkesmannen i Trøndelag konkluderer med følgende:

Fylkesmannens mener er at dersom det skal utarbeides en Nasjonal ramme så bør denne utarbeides samlet for alle former for fornybar kraftproduksjon og ikke bare for vindkraft.

Videre mener Fylkesmannen at det ikke bør gis nye konsesjoner til vindkraft i Trøndelag før eksisterende gitte konsesjoner er utbygd, og en ser den samlede virkningen av disse.

Kunnskapsgrunnlaget som foreligger per i dag knyttet til virkningene fra vindkraftanlegg vurderes som utilfredsstillende på de fleste fagområdene, og det bør ikke gis nye konsesjoner før dette er vesentlig forsterket. Omfanget av eksisterende og konsesjonsgitte vindkraftanlegg i Trøndelag er betydelig. Det synes som om virkningene av disse – enkeltvis og samlet - på landskap, biologisk mangfold, reindrift og folkehelse i Trøndelag allerede tilsier at det ikke kan tilrås nye store områder for vindkraft i fylket.

Fylkesmannens konkluderer videre med, at det etter en samlet vurdering, hefter betydelig tvil til hvorvidt områdene som er utpekt i Trøndelag er egnet for vindkraftutbygging. Dette, sammenholdt med de allerede mange innvilgede konsesjonene i Trøndelag, tilsier at det ikke bør innvilges konsesjon for nye vindkraftanlegg på land i Trøndelag i overskuelig fremtid.

Fylkesmannen i Trøndelag tilrår på denne bakgrunn at de fire områdene; Namdal, Indre Sør-Trøndelag, Grenseområde Trøndelag og Møre og Nordre Hedmark tas ut av Nasjonal ramme for vindkraft på land.

Oppsummering

Samlet sett har Fylkesmannen i Trøndelag mange vurderinger knyttet til forslaget til Nasjonal ramme for vindkraft på land, og uttalelsen er totalt sett omfattende. De mest sentrale vurderingene er oppsummert her punktvis. For nærmere bakgrunn for de enkelte punktene viser vi til vedlegg med faglig grunnlag for vurderinger og konklusjon.

Fylkesmannen oppsummerer gjennomgangen av forslag til nasjonal ramme for vindkraft i følgende hovedpunkter:

1. Fylkesmannen mener at utbygging av vindkraftanlegg på land ikke må vurderes isolert, men må ses i sammenheng med behov og muligheter innen hele den fornybare el-kraft sektoren. Fylkesmannen i Trøndelag er i tvil om en nasjonal ramme som foreslått er et hensiktsmessig redskap, og peker på at en nasjonal ramme heller burde utarbeides samlet for alle former for fornybar kraftproduksjon og ikke bare for vindkraft.
2. Fylkesmannen som landbruksmyndighet er kritisk til NVEs vurdering av at det ikke er behov for styrking av kunnskapsgrunnlaget innenfor temaet landbruk og mener at virkningene for landbruket må vurderes i et bredere perspektiv enn bare temakart over verdifull dyrka og dyrkbar mark og særlig verdifulle beiteressurser. Det foreligger generelt lite forskning på hvordan vindkraftverk påvirker landbruksnæringen. Fylkesmannen mener at grunnlaget for å vurdere negative virkninger for landbruket i Trøndelag dermed blir for tynt. For å kunne ta stilling til faktisk egnethet for konkrete arealer innenfor de utpekte områdene er det viktig å ta utgangspunkt i et godt, riktig og oppdatert kunnskapsgrunnlag.
3. De 3 utpekte områdene i Trøndelag utgjør for en stor del sammenhengende naturområder uten tyngre tekniske inngrep med en rekke større og mindre verneområder. De ligger i sentrale områder for både samisk reindrift og i sentrale villreinområder. Områdene har i tillegg betydelige regionale og nasjonale friluftslivsinteresser og har over store deler et naturmangfold som er mangelfullt kartlagt. Områdene har vesentlige kunnskapsmangler når det gjelder naturverdier, noe som skyldes relativ lite arealpress fra andre samfunnsinteresser og dermed lite behov for kunnskap inntil nå.
4. Landskap er en viktig del av begrepet naturmangfold slik det er definert i naturmangfoldloven. Trøndelagskysten med sine lanskapsregioner er under sterkt press fra allerede gitte vindkrafttillatelser og tålegrensen kan stå i fare for å overstiges. Ut fra en landskapskapsfaglig vurdering bør det ikke innvilges ytterligere konsesjoner på land i Trøndelag før allerede konsesjonsgitte kraftverk er utbygd eller lagt bort.

5. Det kan bygges ut og produseres nærmere 7 TWh vindkraft i Trøndelag pr. dato. Det utgjør opp mot 1/3 av alle vindkrafttillatelser som er gitt i Norge til nå, på til sammen 23 TWh. I tillegg peker forslaget til Nasjonal ramme ut tre nye store områder for vindkraftproduksjon i Trøndelag. Gjennomførte og planlagt vindkraftverk i Trøndelag har stort sett hatt lokal politisk tilslutning, men Fylkesmannen mener at den samlede virkningen etablerte og planlagte vindkraftverk har på landskapskvaliteter og biologisk mangfold langs Trøndelagskysten tilsier at det ikke er grunnlag for å peke ut nye store områder for prioriterte utbygginger fremover.
6. Potensialet for bedre utnyttelse ved oppgradering av eksisterende vannkraftanlegg bør gis høyere prioritet enn store vindkraftutbygginger på land, for eksempel gjennom at vannkraft gis de samme økonomiske rammevilkår som vindkraft. Det er viktig at allerede utførte inngrep i form av vannkraft utnyttes optimalt for å spare nye inngrep i landskapet og naturen.
7. Det er behov for ytterligere forskning for å kunne si noe om de langsiktige konsekvensene vindmølleanlegg vil ha for folkehelsen. Det burde vært tatt stilling til hvorvidt utbygging av store arealer i for eksempel Trøndelag vil gi tyngre konsekvenser enn ved utbygging av mindre arealer, også sett opp mot allerede innvilgede konsesjoner. I kunnskapsgrunnlaget savnes vurderinger av konsekvenser for folkehelsen blant den samiske befolkning /reindriftsutøvere.
8. Fylkesmannen mener det vil være uheldig dersom det ikke stilles tydelige krav om at anbefalte støygrenser i nasjonale retningslinjer for støy i arealplanlegging skal overholdes og at dette ikke skal være et tema som fylkesmannen skal ivareta på lik linje med annen støyprosblematikk.
9. Tilstrekkelig drikkevann som ikke er forurensset er viktig for god folkehelse og det er et nasjonalt mål å beskytte drikkevannskilder. Fylkesmannen mener kunnskapsgrunnlaget om virkninger for drikkevann bør oppdateres og legges til grunn i NVEs vurdering av områder for utbygging av vindmølleparker.
10. Vindkraftutbygging innenfor, eller på grensa til, det sørsamiske reinbeiteområdet og konsesjonsområde for sørsamisk reindrift i Trollheimen kan være i strid med det rettslige vernet for den samiske befolkningen og reindriftsnæringa, og de forpliktelser og den før var-tenkning som følger av bl.a. Grunnloven § 108, FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (artikkel 27) og ILO-konvensjonen nr. 169 om urfolks rettigheter.
11. Det er vanskelig å se logikken i at villreinområdene har fått hard eksklusjon samtidig som NVE har vurdert sørsamiske reindriftsområder som særlig egnet til landbasert vindkraft. Fylkesmannen mener at den avgjørende betydning som sørsamisk reindrift har for sørsamisk kultur og språk, taler for at den sørsamiske reindriften ikke må få en lavere vernestatus enn villrein.
12. Fylkesmannen vurderer at det ikke kan tillates nye vindkraftanlegg i/på grensen til reindriftsområder, før den samlede virkningen av alle inngrep er veldokumentert. I den sammenheng må det også foreligge dokumentert kunnskap som trygger at nye tillatelser faktisk er innenfor tålegrensen for en bærekraftig reindrift.
13. Fylkesmannen vurderer at de områder som berører samisk og ikke-samisk reindrift i forslag til nasjonal ramme for vindkraft, må tas ut. Dvs. hele område 45 og hele område 56. I tillegg

må de deler av områdene 46 og 47 som berører hhv. Trollheimen sijte, Gåebrien sijte, Saanti sijte og Fæmund sijte tas ut. Slik Fylkesmannen vurderer det, vil etablering av landbasert vindkraft i disse områdene ikke være forenelige med en fortsatt bærekraftig utøvelse av reindrift.

Med hilsen

Frank Jenssen
fylkesmann

Mari Mogstad
avdelingsdirektør
Kommunal- og justisavdelingen

Dokumentet er elektronisk godkjent

Saksbehandlere:

Kommunal og justis: Thomas Møller – 74 16 81 26

Klima og miljø: John Haugen – 71 16 81 95

Landbruk: Aino Holst Oksdøl – 74 16 82 00

Helse og omsorg: Ann Marit Kristiansen – 74 16 82 14

Reindrift: Ola Marius Amdal – 74 13 80 56

Reindrift: Camilla Knutsen – 73 19 93 89

Vedlegg

- 1 Faglig grunnlag for vurderinger og konklusjon i Fylkesmannen i Trøndelag sitt høringssvar til nasjonal ramme for vindkraft på land

Kopi til:

Trøndelag fylkeskommune Fylkets hus, Postboks 2560 7735 STEINKJER

Sak:
Nasjonal ramme for vindkraft - NVE

Vår dato:
30.09.2019

Vår ref.:
2018/5744

Saksbehandler, innvalgstelefon
Thomas Møller, 74 16 81 26

Faglig grunnlag for vurderinger og konklusjon i Fylkesmannen i Trøndelag sitt høringssvar til nasjonal ramme for vindkraft på land

Om energi og klima

Norge er med i et internasjonalt avtaleverk (EU/EØS) om andel bruk av fornybar energi (Fornybardirektivet). Fornybarandelen i total energibruk i EU skal økes til 20% i 2020. Norge har sammen med Island Europas høyeste fornybarandel, 69% (2014), (mot 58% 2004). EU-målet for 2030 er 32%.

Vindkraft er, i tillegg til solkraft og bioenergi, blant de mest aktuelle teknologiene for videre utbygging av kraftproduksjon i Norden frem til 2030. Potensialet for ny vannkraft er begrenset i de øvrige nordiske landene. Regjeringen omtaler i St. meld. 25 (2015-16) «Kraft til endring – energipolitikken fram mot 2030, at de vil legge opp til en langsiktig utvikling av lønnsom vindkraft i Norge.

NVEs rapport om nasjonal ramme for vindkraft på land er rettet inn mot fremtidige utbygginger av vindkraft og omhandler i mindre grad igangværende og konsesjonsgitte vindkraftanlegg. Meningen er at nasjonal ramme "vil bidra til forutsigbarhet, og en mer effektiv konsesjonsbehandling av fremtidige vindkraftprosjekter". Hensikten er at rammen skal "definere større områder der det kan ligge til rette for utbygging av vindkraft på land" (Nasjonal ramme NVE).

Vindkraftverk er arealkrevende og det er viktig med gode og kunnskapsbaserte avveininger av viktige miljø- og samfunnshensyn. Hensikten er at nasjonal ramme for vindkraft skal bidra til å dempe interessekonflikter slik at utviklingen på energisektoren generelt skjer gjennom økonomisk og miljømessig bærekraftige rammer.

I NVEs forslag er det 13 områder som er utpekt som områder som er mest egnet til vindkraft. Sentrale kriterier for utpekingen av områder har vært:

- Vindressurser
- Nettkapasitet
- Miljø- og samfunnsinteresser

Det er ikke i St. meld.nr. 25 (2015-2016) satt mål på hvor mye kraft som skal produseres ved vind, men i St. melding nr. 29 (1998-1999) Om energipolitikken, ble det vedtatt et mål om at det skal produseres 3 TWh vindkraft per år innen 2010. I 2006 fastsatte Regjeringen et nytt mål på 30 TWh/år med fornybar energiproduksjon og energieffektivisering i 2016 i forhold til 2001, uten å tallfeste et nytt mål for vindkraftproduksjon.

Energiproduksjon i Trøndelag

I dag er situasjonen at det allerede er gitt konsesjon til nesten 23 TWh vindkraft i Norge. Av dette er rundt 10 TWh i drift eller under utbygging. Bare i Trøndelag er det i dag oppført eller under oppføring vindkraftanlegg som kan produsere i omkring 6,6 TWh. Til sammenligning produseres det i dag om lag 8,7 TWh vannkraft i Trøndelag.

I Trøndelag finner vi 3 områder som i forslaget til nasjonal ramme vurderes som mest egna til vindkraft, med et samlet areal på 12892 km². Disse 3 områdene er:

- a) Namdalen – 6581 km²
- b) Indre Sør-Trøndelag- 3275 km²
- c) Trøndelag/Møre– 3036 km²

Til sammen utgjør disse områdene ca. 30%, eller 12 892 km², av Trøndelags totale landareal på 41260 km². Forslag til nasjonal ramme peker ut områder som, sammen med allerede utbygde kraftverk eller kraftverk under bygging, vil eller allerede har, beslaglagt betydelig arealer i Trøndelag. Dette er arealer som inneholder verdier knyttet til naturmangfold, friluftsliv- og landskapskvaliteter.

Disse anleggene er det gitt konsesjon til:

- 6 vindkraftanlegg er oppført og i drift i Trøndelag (Ytre Vikna, Hundhammerfjellet, Bessakerfjellet, Skomakerfjellet, Vallneset og Hitra 1).
- 5 anlegg er under bygging (Harbakfjellet, Kvendalsfjellet, Storheia, Hitra 2 og Geitfjellet) og
- 6 anlegg er gitt konsesjon (Remmafjellet, Stokkfjellet, Frøya, Roan, Sørmarkfjellet og Innvordfjellet).

Til sammen kan disse anleggene produsere ca. 7 TWh når de er ferdigstilt. Felles for alle anleggene er at de er lokalisert utenfor områder omfattet av nasjonal ramme. Det vil si at nasjonal ramme signalisere at betydelig mer areal i Trøndelag kan potensielt utnyttes til produksjon av vindenergi. I tillegg til vindkraftanleggene er betydelige andel av vassdragene i Trøndelag utbygd med vannkraftverk som per 2017 produserer 8,7 TWh.

Fylkesmannen mener hele produksjonen av el-kraft i Norge burde sees under ett og ikke bare isolert på vindkraft slik det legges opp til i forslag til nasjonal ramme. Nasjonal ramme må omhandle hele den fornybare energisektoren, og med fastsatte produksjonsmål fordelt på energiform.

Landbruk:

Forslaget til nasjonal ramme for vindkraft kommer med bakgrunn i at Norge har naturgitte muligheter til å produsere utslippsfri kraft til en verden med økt energibehov. Rapporten viser at «landbasert vindkraft i Norge er lønnsom uten støtte og bidrar til å redusere klimautslippet». Det er positivt at vi har ressurser som kan bidra med nødvendig energi uten at det går på bekostning av klimaet. Det er samtidig viktig at dette ikke skjer på bekostning av andre viktige verdier og ressurser. Vindkraftutbygging er arealkrevende, bidrar med støy, endrer det visuelle «bildet» og vil være synlig over store avstander.

Gjennom en omfattende prosess med «harde og myke» eksklusjonskriterier har NVE gitt et faglig råd som omfatter 13 nye områder i Norge som vurderes som de best egnede for utbygging av vindkraft. 3 av de 13 nye områdene som er identifisert ligger i Trøndelag. I Trøndelag er område nr. 45 - Namdalen det klart største. Dette området dekker 3639 km². Område nr. 47 – Indre Sør-Trøndelag omfatter 1773 km² og område nr. 46 - Grenseområdene mellom Trøndelag og Møre dekker 1360 km². De tre områdene tilsvarer ca. 27 % av arealet i fylket og representerer mer enn en tredjedel av det totale omfanget av områdene vurdert som best egnet for vindkraftutbygging. Det vil også

innenfor disse områdene være areal som ikke egner seg på grunn av konflikt med andre viktige interesser. Disse må lukes ut gjennom konsesjonsbehandlingen. Forslaget til nasjonal ramme for vindkraft skal bl.a. gjøre det enklere å søke konsesjon innenfor de utpekte områdene enn utenfor.

NVE mener at de viktigste verdiene for landbruk som kan bli negativt påvirket av vindkraft er dyrka mark og gode beiteressurser, og vil normalt ikke legge stor vekt på virkninger for landbruket i konsesjonsbehandlingen. Landbruksdirektoratet slutter seg, ifølge rapporten kapittel 29.3, til NVEs vurdering om at utbygging av vindkraft i Norge generelt medfører begrensede virkninger for landbrukets ressursgrunnlag. Kunnskapsgrunnlaget som i rapporten legges til grunn for utpeking av områder bygger bl.a. på erfaring fra andre vindkraftverk i drift, gjennomgang av forskningsartikler og annen litteratur samt erfaringer fra tidligere konsesjonsbehandlinger.

Det er laget 21 temarapporter med oppdatert faglig kunnskap. Rapport nr. 93 – 2018 «Andre tema» beskriver bl.a. landbruk og mineralressurser. Rapporten er utarbeidet av NVE. NVE har vurdert at det ikke er behov for styrking av kunnskapsgrunnlaget innenfor temaet landbruk. Fylkesmannen som landbruksmyndighet er kritisk til en slik vurdering og mener at virkningene for landbruket må vurderes i et bredere perspektiv enn bare temakart over verdifull dyrka og dyrkbar mark og særlig verdifulle beiteressurser. Det foreligger generelt lite forskning på hvordan vindkraftverk påvirker landbruksnæringen. Fylkesmannen mener at grunnlaget for å vurdere negative virkninger for landbruket i Trøndelag dermed blir for tynt. For å kunne ta stilling til faktisk egnethet for konkrete arealer innenfor de utpekte områdene er det viktig å ta utgangspunkt i et godt, riktig og oppdatert kunnskapsgrunnlag.

For landbruket i Trøndelag er regionale interesser i hovedsak knyttet til arealressursene innen jord- og skogbruk. Dette inkluderer også innmarksbeiter og utmarksbeiter i skogen og på fjellet. Det må legges vekt på å unngå både permanente og midlertidige omdisponeringer av viktige arealressurser i landbruket. Det er videre viktig å unngå oppdeling av areal som medfører driftsmessige ulemper og/eller dårlig arrondering. Det er av stor betydning at det sikres adkomst til tilgrensende landbruksområder, både jord- og skogbruksarealer i de områdene hvor det skjer utbygging. I Trøndelag berøres svært mange beitelag og store områder med utmarksbeite av de tre foreslåtte områdene. De forskjellige beitelagene slipper både småfe (sau, lam, geit) og storfe på beite. Her er det viktig å ha et godt og oppdatert kunnskapsgrunnlag for å kunne vurdere den samlede effekten best mulig.

Landbruksinteresser er imidlertid langt mer enn skog, dyrka/dyrkbar mark og gode beiteressurser. I områdene rundt Snåsa i Namdalen samt store deler av Indre Sør-Trøndelag finner vi mange setre i drift, både enkeltsetre og fellessetre. Det er ikke utredet hvorvidt bygging og drift av vindmøller kan påvirke framtidig utvikling av seterdrift og setermiljø.

Videre drives det mange steder omfattende virksomhet med tilleggsnæringer til det tradisjonelle landbruket. Dette kan være produksjon av lokal mat og drikke, inn på tunet-tjenester, naturbasert reiseliv som jakt og fiske, fotosafari, naturopplevelser til fots og til vanns – med og uten guide osv. Friluftsliv og naturopplevelser er generelt en viktig del av reiselivets opplevelsestilbud i Trøndelag. Den visuelle effekten som vindmøller gir kan ha negativ innvirkning på mange opplevelsesprodukter knyttet til naturen. Etablering av infrastruktur kan helt klart gi positive virkninger i form av bedret tilgjengelighet til enkelte arealer, men det vil også kunne gi negative virkninger. Temarapport nr. 14/2019 beskriver mulige virkninger for reiselivet. Her har NVE besluttet at kunnskapsgrunnlaget skal styrkes. Det understrekes her at det vil være viktig at brukerundersøkelser gjenspeiler et bredt utvalg av turister og ikke ensidige grupper som f.eks. fisketurister. Det er stor forskjell på hvilken vekt de ulike gruppene legger på bl.a. uberørt natur og visuelle inntrykk.

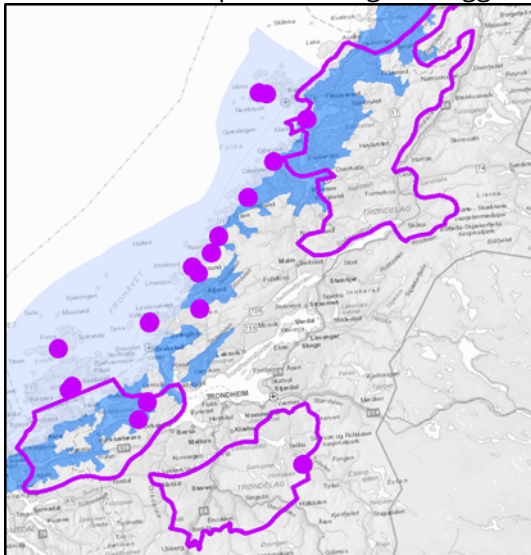
For å kunne ta stilling til faktisk egnethet til konkrete arealer innenfor de utpekte områdene må det gjennomføres en KU som omfatter landbruksinteressene som en del av konsesjonsbehandlingen av enkeltsaker.

Klima og miljø:

Landskapets tålegrense i Trøndelag

Naturmangfoldloven definerer landskapsmessig mangfold, som ikke i det alt vesentlige er et resultat av menneskers påvirkning, som naturmangfold. I landskapet ser vi summen av enkeltavgjørelser som tas av grunneiere, kommuner eller ulike statlige instanser. Noen avgjørelser har stor påvirkning på landskapet. Utbygging av vindkraftverk har normalt svært stor påvirkning på landskapet, og de visuelle virkningene på landskapet er størst i nærheten til vindkraftverkene. I Norge er 20 km brukt som avgrensning for beregning av teoretisk synlighet for planlagte vindkraftverk, men vektleggingen av landskapsvirkningene har naturlig nok vært størst i landskap nær (inntil 10 km fra) vindkraftverket (Rapport M-1312/2019 Miljødirektoratet).

I Trøndelag er det nå gitt tillatelse til utbygging av 18 vindkraftverk. Kartet viser hvilke områder/landskap i Trøndelag som ligger nært (inntil 10 km) vindkraftverk.

Figur 1 Figuren viser 18 konsesjonsgitte vindkraftverk i Trøndelag (med 10 km buffer), kystbygdene på Nord-Møre og Trøndelag (lyseblå) og fjordbygdene på Nord-Møre og Trøndelag (mørkeblå) (nasjonalt referansesystem for landskap), og områdene som NVE har pekt ut.

Hoveddelen av kraftverkene ligger i de to landskapsregionene kystbygdene på Nord-Møre og Trøndelag, og fjordbygdene på Nord-Møre og Trøndelag (Puschmann, Oskar. 2005. Nasjonalt referansesystem for landskap. NILJOS.). Den samlede belastningen av konsesjonsgitte vindkraftverk i disse landskapsregionene vurderes å bli svært stor. Det er fare for at den samlede belastningen som vindkraftverkene vil påføre disse landskapsregionene overstiger tålegrensen til Trøndelagskysten, og dermed kan være i strid med formålsparagrafen i naturmangfoldloven om at landskapsmessige mangfold skal tas vare på ved bærekraftig bruk og vern.

Sett i lys av den tunge samlede belastningen landskapet på Trøndelagskysten allerede er utsatt for, både gjennom gjennomførte og gitte konsesjoner, vurderes det som særlig viktig å ikke overstige landskapets tålegrense i andre deler av Trøndelag. Ut fra en landskapsfaglig vurdering bør det ikke innvilges ytterligere konsesjoner på land i Trøndelag før allerede konsesjonsgitte kraftverk er

bygget eller lagt bort. Kraftverkenes påvirkning på, og folkets opplevelse av landskap i Trøndelag med vindkraftverk, vil da gi et viktig kunnskapsgrunnlag for senere å vurdere nye kraftverk på land i fylket.

Globalt artstap og lokal forvaltning

Det internasjonale Naturpanelet (IPBES) publiserte i 2019 sin første rapport om verdens naturtilstand. Den viser at tapet av naturmangfold er økende. Millioner av arter er trua av utryddelse og bestandene minker for svært mange andre arter. I Norge er over 4 400 arter på rødlista (oversikt over arter som kan ha en risiko for å dø ut fra Norge. Norsk rødliste for arter 2015). Menneskenes arealbruk er hovedårsaken til naturtapet. I et slikt perspektiv er det grunnleggende å drøfte og synliggjøre behovet for utbygging, samt å ha kunnskap om den negative effekten en eventuell utbygging har, for å kunne vurdere om det bør bygges ut og iverksettes eventuelle avbøtende tiltak.

Stor kunnskapsmangel

De tre utpekte områdene i Trøndelag er i hovedsak fjellområder som i varierende grad er kartlagt i forhold til naturmangfold-, landskap- og friluftslivsverdier. Årsaken er at områdene ikke har vært utsatt for særlig stor grad av arealpress fra andre samfunnsinteresser. Dette er større sammenhengende naturområder som er relative fri for tekniske inngrep. I alle tre områdene er det flere større eller mindre verneområder som viser at områdene har betydning i en større sammenheng. Område Namdal ligger i sin helhet innenfor driftsområde for tamrein. Det samme gjelder for østlige deler av Indre Sør-Trøndelag som også er viktige områder for reindrift. I tillegg er sørøstlige deler av Indre Sør-Trøndelag viktig villreinområder.

Vindkraftverk påvirker mange ulike fuglearter, både trekkende og stasjonære arter, negativt. Spesielt internasjonale undersøkelser viser at vindkraftverk har en negativ påvirkning på arter i gruppene rovfugl, sjøfugl, hønsefugl, vadere og spurvefugl. De negative effektene er blant annet økt dødelighet som følge av kollisjoner med turbinvinger og tårn, økt dødelighet som følge av turbulens fra rotorbladene, med følgene at fugl kan tape oppdrift, miste kontroll og ramle i bakken, økt dødelighet som følge av kollisjoner og eller elektrokusjon med kraftledninger tilknyttet vindkraftverket, redusert hekkesuksess eller fortrenging fra funksjonsområder som følge av forstyrrelser (støy fra vindturbinene, skyggekastning, blink, ferdsel på det interne veinettet, vedlikehold på turbinene). Videre kan tap av funksjonsområder som følge av arealbeslag gi færre hekke- og næringsområder, mindre optimale hekkeplasser, ødeleggelse av leveområde gjennom drenering/vannbalanse i myr og sperring av mindre vassdrag. For arter med naturlig lav reproduksjon og lang voksenoverlevelse er økt dødelighet blant voksne individer antatt å være negativt for bestandene.

I Norge er det gjort få grundige undersøkelser av effekten vindkraftverk har på fugler. De mest omfattende undersøkelsene er gjort i Smøla kommune hvor det er vist at 68 vindturbiner siden oppstarten har tatt livet av minst 100 havørner, et par hundre ryer, og mange individer av andre arter. Det er nå nærmere 20 år siden Hitra vindkraftverk, det første i Trøndelag, fikk konsesjon. I etterkant er det innvilget konsesjon til bygging av 18 vindkraftverk i Trøndelag. Noen er i drift, mens andre er i bygg- eller planleggingsfase. Disse kraftverkene vil etter planene bestå av over 500 vindturbiner. I tillegg er det ca. 11 kraftverk som er i en formell prosess for konsesjonsbehandling i Trøndelag. Det er med bakgrunn i den lave kunnskapen om turbinenes effekt på fuglelivet i Trøndelag forunderlig at det i denne 20-årsperioden ikke er satt vilkår om undersøkelser av omfanget av fugler som drepes av turbinene ved innvilgelse av konsesjon. Dette særlig sett i lys av at Fylkesmennene i tidligere Sør- og Nord-Trøndelag gjennom mange år har pekt på sviktende kunnskapsgrunnlag og behov for undersøkelser.

Når man i denne perioden har manglet en systematisk tilnærming for å heve kunnskapen om vindkraftverkenes påvirkning på fugl i Trøndelag, står vi dermed i 2019 fortsatt uten tilstrekkelig kunnskap om effekten vindkraftverk har på fuglebestander i fylket. Dersom energimyndighetene ikke endrer vilkårene til tiltakshavere vil denne kunnskapsmangelen fortsette i årene som kommer.

Ut fra kunnskapen som er opparbeidet på Smøla er det grunn til å forvente at allerede innvilgede konsesjoner til vindkraftverk i Trøndelag, med over 500 turbiner, samlet sett vil påføre fugl stor dødelighet i fylket. Selv om enkeltkraftverk ikke forventes å gi negative bestandseffekter på fugl, kan den samlede effekten av allerede innvilgede konsesjoner til kraftverk spredt over store deler av Trøndelag gi regionale bestandseffekter. Det gjelder særlig i de områdene hvor det er innvilget mange konsesjoner. I forslaget til Nasjonal ramme skriver NVE; «I framtidig konsesjonsbehandling av vindkraftverk vil NVE ta utgangspunkt i om vindkraftverk kan medføre virkninger på nasjonalt eller regionalt bestandsnivå for arter som er sårbare for vindkraftutbygging. Vi mener det ikke bør etableres vindkraftverk dersom utbyggingen medfører at sårbare arter blir ytterligere truet eller at muligheten til å nå forvaltningsmålene reduseres. NVE vil ikke legge vekt på virkninger på individnivå.» og videre «NVE mener at tiltak som kan påvirke den nasjonale eller regionale bestandsutviklingen for arter som er oppført på rødlista, i hovedsak bør unngås. Dette innebærer at virkninger for sårbare fuglearter vil bli vektlagt i konsesjonsbehandlingen av vindkraftverk som berører viktige funksjonsområder, dersom tiltaket kan gi vesentlige konsekvenser for artenes bestandsutvikling». Omtrent 1 av 3 norske fuglearter er nå på den nasjonale rødlista og har en utfordrende bestandssituasjon. Hele 46 fuglearter er definert som trua. Det har blitt en bestandsforverring for mange «fjellfugler og sjøfugler».

Vindkraftverkene i Trøndelag er hittil i hovedsak plassert på fjellet eller langs kysten og det kan forventes at de tilfører en ytterligere belastning for mange arter som allerede har en utfordrende bestandssituasjon. Naturmangfoldlovens kapittel II om bærekraftig bruk må i mye tyngre grad benyttes i vurderinger knyttet til behandling av søknader om eventuelle framtidige konsesjoner i Trøndelag. Med bakgrunn i naturmangfoldloven og ovennevnte avsnitt fra høringsutkastet, må etablering av et generelt bedre kunnskapsgrunnlag for fugl, hvor effekten av særlig samla belastning er viktig, foreligge før det eventuelt innvilges ytterligere konsesjoner til vindkraftutbygging i Trøndelag.

Flaggermus

Det er kjent fra utenlandske studier at både trekkende og stasjonære flaggermus påvirkes av vindkraft. Flaggermus dør i tilknytning til vindkraftverk på grunn av lungesprengning som følge av trykkvariasjoner i luftmassene indusert av rotorbladene, eller ved direkte kollisjon med rotorbladene. Det er gjort flere studier som viser at flaggermus aktivt oppsøker vindkraftverk. En mulig forklaring er at vindkraftverk tiltrekker seg insekter, ettersom kraftverkene absorberer og lagrer varme og tiltrekker dagaktive insekter som er varmesøkende. De norske artene føder vanligvis kun en unge i året, og har dermed en lav reproduksjon. Gjennomsnittlig levetid for de norske artene er 4-6 år. Den lave reproduksjonsevnen øker sårbarheten for disse artene og selv en relativt lav dødelighet kan påvirke bestandene negativt.

Kunnskapsgrunnlaget om viktige funksjonsområder for flaggermus i Trøndelag vurderes som lavt. Nordflaggermus antas å være den vanligste arten. Trollflaggermus (VU), storflaggermus (VU), skimmelflaggermus (NT) er påvist i Trøndelag og er på rødlista (Norsk rødliste for arter 2015). Trollflaggermus, storflaggermus er definert som trua. Ved Støren i Midtre Gauldal kommune, som er en del av område indre Sør-Trøndelag, er det de siste årene påvist både stor- og skimmelflaggermus. Dette kan være individer fra de nordligste kjente bestandene i Norge. Det kan forventes at disse bestandene er små og av den grunn bør de vies særlig oppmerksomhet. Flaggermus kan streife

langt og det er kjent at flere arter kan drive næringssøk opptil 10 kilometer unna ynglelokaliteter. Dette bør hensyntas ved eventuelle konsesjonssøknader, og det bør spesielt stilles krav om grundige undersøkelser på både stor- og skimmelflaggermus dersom det planlegges utbygging av vindkraft ved Støren i område indre Sør-Trøndelag. Kunnskapsgrunnlaget om viktige funksjonsområder for flaggermus vurderes forøvrig å være for lavt til å kunne vurdere om enkelte arealer i de utpekte områdene er mer egnet til vindkraftutbygging enn andre. Vindkraftverkenes samla belastning på flaggermus bør imidlertid utredes før det eventuelt tildeles nye konsesjoner.

Mer spesifikke kommentarer til de ulike områdene

Område Namdal:

Område Namdalen er på 6581 km² og inneholder arealer som også ligger i sørlige deler av Nordland fylke. Området er generelt dårlig kartlagt med tanke på naturmangfold, friluftsliv og landskapskvaliteter.

Rovfugl er spesielt utsatt for å bli drept av turbiner. Kunnskap om viktige funksjonsområder for rovfugl er sentralt dersom det skal planlegges vindkraftverk. Kunnskapen om viktige funksjonsområder for kongeørn vurderes som middels i område Namdal. For andre rovfugler er det ut fra Fylkesmannens vurdering manglende kunnskap om viktige funksjonsområder i fjellområdene mellom Namsskogan, Høylandet og Kolvereid og fjellområdene mellom Namsos, Formofoss og Snåsavatnet. Fylkesmannen mener at kunnskapsgrunnlaget om funksjonsområder for rovfugl er for lavt til å kunne vurdere om enkelte arealer i område Namdal er mer egnet til vindkraftutbygging enn andre.

Område Namdalen inneholder flere store sammenhengende inngrepsfrie naturområder beliggende utenfor de store verneområdene. Disse områdene ligger over 5 km fra tekniske inngrep og er lokalisert i kommunene Høylandet, Overhalla, Namsos, Snåsa, Namsskogan og Nærøy. Fjellområdene det gjelder er Drottendalsfjellet, Årfjellet og Kjølstaðfjellet. Det samme gjelder for Grønningsfjella i Høylandet, Overhalla og Nærøy kommuner og Reinsjøfjellet i Snåsa, Overhalla og Namsos kommuner. Området berører også inngrepsfri natur opp mot Blåfjella-Skjækerfjella nasjonalpark, som er det største området med inngrepsfri natur i Trøndelag.

Inngrepsfri natur er områder uten tekniske inngrep og som er leveområde for en rekke arter av planter, fugler og dyr. Store sammenhengende urørte områder er viktig del av den grønne infrastrukturen for arealkrevende arter som f.eks. store rovdyrene, kongeørn, jaktfalk og fjellrev. Områder med urørt natur har stor opplevelsesverdi og rekreasjonsverdi. Hele område Namdalen er viktig område for samisk reindrift.

Kvamsfjellet-området i Steinkjer, sør i området, har veldig mange viktige og svært viktige naturtyper og viktig område for friluftsliv. Sandålegda i Grong er kalkrike områder i fjellet med stor verdi.

Vest i Namsskogan kommune er det få registreringer i Naturbase. Dette skyldes kunnskapsmangel og det bør følges opp med registreringer i dette området om utbygging skulle være aktuelt. Det samme kan gjelde Grønningfjella i Nærøy og Høylandet kommuner.

Den sørøstre delen, ved Kvam-Bangsjøene-Snåsaheia, peker seg ut med viktige og svært viktige friluftslivsområder. Det samme gjelder områdene rundt Geitfjellet i Grong kommune.

Område Indre Sør-Trøndelag:

Område Indre Sør-Trøndelag er på 3273 km² og inneholder arealer i Selbu, Melhus, Midtre Gauldal og Rennebu kommuner. I det sørøstre området er det særlig arealene omkring Selbusjøen og opp mot Rensfjellet som peker seg ut som viktige og svært viktige friluftslivsområder.

I område Indre Sør-Trøndelag ligger deler av det største inngrepsfrie naturområdet utenom de store verneområdene i tidligere Sør-Trøndelag. Det er også blant de største utenfor store verneområder i Trøndelag. Dette strekker seg fra Brungmarka-Rensfjellet i Klæbu, Melhus og Selbu kommuner i nordvest til Kjølifjellet i Holtålen og Tydal kommuner i sørøst. Dette er det eneste området i Trondheimsregionen med villmarkspreget natur (dvs. over 5 km fra større tekniske inngrep). De to vindkraftanleggene som er under behandling på Brungfjellet og Eggjafjellet vil punktere dette villmarkspregete området helt og eventuell videre utbygging i denne korridoren med inngrepsfri natur vil ha stor negativ effekt på opplevelsverdiene i dette området.

Det er også et større inngrepsfritt naturområde sørvest i området, på Lifjellet i Midtre Gauldal, Rennebu og Meldal kommuner. Området berører også inngrepsfri natur opp mot Skarvan og Roltdalen nasjonalpark.

De fleste registrerte naturtyper er i lavereliggende områder og liser hvor det neppe er aktuelt med vindmøller. Hensyn til disse ved bygging av eventuelt adkomstveger, må tas i senere mer konkrete planprosesser. Hensyn til mindre naturtyper i fjellet må også tas i de mer konkrete planprosessene, om utbygging blir aktuelt. Enkelte naturtyper med størrelse over 3 km² ligger i høyereliggende strøk. Holmfjellmyran, Selbu kommune, er ekstremrik myr med verdi viktig og ligger nært Skarvan og Roltdalen nasjonalpark og Stråsjøen-Prestøyan naturreservat.

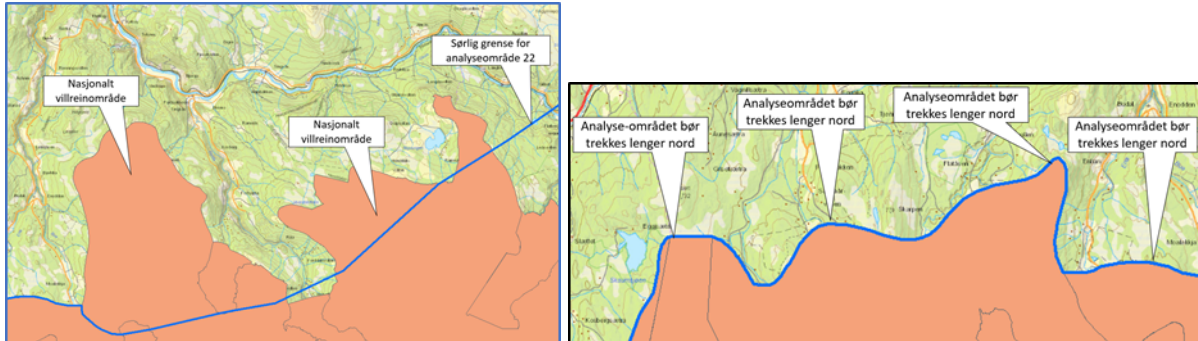
Vennafjellet-Strandbygd-fjellet i Selbu er kalkrikt område i fjellet med verdi viktig. Deler er foreslått vernet gjennom ordningen om frivillig vern av skog. Faglige registreringer vil bli gjort i 2019. Av flere kalkrike områder med viktig eller svært viktig verdi bør nevnes Bringen i Selbu og Nåla-Bringen i Holtålen. Samlet sett er de botaniske kvaliteter i Bringen-området så vidt store at området ikke bør innlemmes i område utpekt for vindkraftanlegg.

Rovfugl er spesielt utsatt for å bli drept av turbiner. Kunnskap om viktige funksjonsområder for rovfugl er sentralt dersom det skal planlegges vindkraftverk. Kunnskapen om viktige funksjonsområder for kongeørn vurderes som god i område Indre Sør-Trøndelag. For andre rovfugler er det ut fra Fylkesmannens vurdering manglende kunnskap om viktige funksjonsområder i fjellområdene mellom Singsås, Lundamo og Selbu (Reinsfjellet), og mellom Støren og Voll-Grindal (Ilfjellet), samt fjell- og skogområdene mellom Støren og Fordalen i Midtre Gauldal kommune. Fylkesmannen vurderer at den samlede kunnskapen over viktige funksjonsområder for rovfugl i område Indre Sør-Trøndelag som noe lav. Fylkesmannen mener at kunnskapsgrunnlaget om funksjonsområder for rovfugl er for lavt til å kunne vurdere om enkelte arealer i område Indre Sør-Trøndelag er mer egnet til vindkraftutbygging enn andre.

Trøndelag har del i Norges tre nordligste villreinområder. Det er de siste 10 årene gjennomført utredninger som har munnet ut i kart over biologiske leveområder for villrein i alle villreinområdene. Dette har senere dannet grunnlag for fastsetting av nasjonalt villreinområde og randområde til dette. Kunnskapsgrunnlaget om villreinområder i Trøndelag vurderes som godt. Villreinen vurderes som svært sårbar for vindkraftutbygging og arten er definert til å ha særlig stor nasjonal forvaltningsinteresse. Norge har internasjonalt ansvar for å ivareta villreinen.

I forslaget til nasjonal ramme står det at nasjonale villreinområder er ekskludert fra områder som er utpekt. Dette stemmer ikke for Analyseområde 22, «Indre Sør-Trøndelag». I kommunene Midtre Gauldal, og Holtålen strekkes dette analyseområdet innenfor det vedtatte nasjonale villreinområdet i Forollhogna. Fylkesmannen ber om at dette justeres slik at analyseområdet ikke berører nasjonalt villreinområde.

Villreinen er normalt sky. Fylkesmannen vil tilråd at grensen for analyseområde 22 trekkes nordover. Dette for å ivareta villreinens behov for randområdene like utenfor det biologiske leveområdet/randområdet/nasjonalt villreinområde i Midtre Gauldal. Dette begrunnes i at villreinen i nettopp dette området, særlig under vår- og vinterbeite de siste årene, trekker utenfor de registrerte og vedtatte grensene for å beite.

Området Indre Sør-Trøndelag inneholder større sammenhengende urørte områder uten tilrettelegging og flere kalkrike myrer, rikmyr og slåttemyrer som bør tas ut av rammen. Områdene rundt Samsjøen i Melhus er svært viktig friluftsområde og er utfordrende i forhold til avgrensning av dette utpekte området.

Område Grenseområde Trøndelag og Møre

Område Grenseområde Trøndelag/Møre er på 3036 km² og dekker arealer i store deler Hemne og Snillfjord kommune. Områder som er registrert som viktige og svært viktige friluftslivsområder. Grensa i vest bør trekkes øst for de statlig sikra friluftslivsområdene på øyer i Trondheimsleia.

I området Trøndelag/Møre er det ett område med inngrepsfri natur som så vidt har et område som er over 5 km fra inngrep, Todalsfjellet på grensa mellom Hemne og Aure kommuner.

Avgrensingen av område Trøndelag/Møre strekker seg over på nordsida av Trondheimsfjorden, og i et som i stor grad dekt av naturtyper. Område inneholder flere naturreservater med bl.a. Røstøya, Grytdalen og Kjølen som de største naturreservatene.

Området Trøndelag/Møre ligger langs indre kystled, Trondheimsleia, hvor det vest for leden er vindkraftanlegg under bygging på Hitra og Frøya. Trøndelagskysten er under betydelig press fra utbygging av vindkraft og hvor den samlede belastning på kystområdene er stor. Effekten av gitte utbygginger må vurderes før man tar i bruk nye område øst for indre kystled.

Rovfugl er spesielt utsatt for å bli drept av turbiner. Kunnskap om viktige funksjonsområder for rovfugl er sentralt dersom det skal planlegges vindkraftverk. Kunnskapen om viktige funksjonsområder for kongeørn vurderes som god i grenseområde Trøndelag og Møre. For andre rovfugler er det noe manglende kunnskap om viktige funksjonsområder i fjellområdene mellom Heim, Knippelfjellet, Ruten, Omfjellet, og Krokstadøra. Fylkesmannen vurderer at den samlede kunnskapen over viktige funksjonsområder for rovfugl i grenseområde Trøndelag og Møre som noe

lav. Fylkesmannen mener at kunnskapsgrunnlaget om funksjonsområder for rovfugl er for lavt til å kunne vurdere om enkelte arealer i område grenseområde Trøndelag og Møre er mer egnet til vindkraftutbygging enn andre.

Folkehelse:

Naturen har en stor verdi for menneskenes livskvalitet, der rekreasjon og varierte opplevelser ved friluftsliv er viktig. Det knytter seg også tradisjon, tro og religion til naturen og de kulturhistoriske sporene som finnes der. En bærekraftig forvaltning av naturen er en forutsetning for menneskenes helse og trivsel på sikt.

Det foreligger ikke en rapport knyttet til sentrale temaer for folkehelse, men flere relevante delrapporter, hvor Folkehelseinstituttet (FHI) har bidratt med innspill knyttet til mulige innvirkninger på helse. Det tas ikke stilling til hvorvidt størrelsen på områdene vil ha betydning for folkehelse. Det henvises i stor grad til manglende kunnskapsgrunnlag og behov for ytterligere forskning for å kunne si noe om de langsiktige konsekvensene vindmølleanlegg vil ha for folkehelse på sikt. Det burde vært tatt stilling til hvorvidt utbygging av store arealer i for eksempel Trøndelag vil gi tyngre konsekvenser enn ved utbygging av mindre arealer også sett opp mot allerede innvilgede konsesjoner.

Psykisk helse en del av folkehelsebegrepet

Under kunnskapsgrunnlaget fremheves reindrift som sterk identitetsbærer og en viktig forutsetning for å opprettholde og videreføre samisk kultur og språk. Samtidig er konsekvenser for folkehelse for reindriftsutøvere og det sørsamiske folk ikke utredet. For reindriftsutøvere kan krav og pålegg som oppleves som lite tilpasset reindriftsfaglig praksis og medføre merarbeid og stress på grunn av opphopning av inngrep som innskrenker beiteland, stenger flyttveier og gir store tap av reinen (Snefrid Møllersen, 2018). For reindriftsutøvere kan dette oppleves som diskriminering som igjen kan resultere i redusert livskvalitet og svekket psykisk helse. «*Studier baserte på data fra Saminor, 2 viser at samiske reindriftsutøvere er utsette for stressituasjoner som kan påvirker den fysiske og psykiske helse negativt. Arbeidet er tungt med stor fysisk belastning, og reindriftsutøvarar er meir utsette for skadar og ulykker enn andre. Dei må i tillegg kjempe mot arealinngrep, dei taper rein på grunn av rovdyr, og dei opplever diskriminering og negative haldningar*» (Meld. St. 19 (2018-2019))

Det foreligger vurderinger og innspill fra folkehelseinstituttet knyttet til konsekvenser for flere viktige områder for folkehelse. I kunnskapsgrunnlaget savnes vurderinger av konsekvenser for folkehelse blant den samiske befolkning/reindriftsutøvere.

Ved utbygginger og andre inngrep bør det foreligg vurderinger av om og hvordan livskvaliteten og helse til den reindriftssamiske befolkninga blir berørt.

NABOVIRKNING:

Støy:

Det er et nasjonalt mål at støyplaga i 2020 skal være redusert med 10 prosent sammenliknet med 1999. Støy kan som redegjort i rapport fra NVE påvirke helse gjennom søvnproblem og stressreaksjoner. Støy over grenseverdiene er den miljøforurensinga flest nordmenn blir utsette for (Folkehelseinstituttet 2018). Folkehelselova og forskrift om miljøretta helsevern gir viktige føringer for støyarbeidet i kommunene, og med retningslinjer for behandling av støy i arealplanlegging fra 2016 (T-1442/2016) skal kommunen ta sikte på å forebygge støyplager i arealplanlegginga (Klima- og miljødepartementet 2016a). Miljødirektoratet har fått i oppdrag å oppdatere retningslinjene for behandling av støy i arealplanlegging i tråd med tidligere evaluering innen utgangen av desember 2019. Et av tiltakene i NVEs rapport er at det skal settes minimumsavstand som tiltak for å redusere nabovirkning. Selv om minsteavstand og anbefalte grenseverdier overholdes, vil bebyggelse bli

eksponert for støy og visuelle virkninger fra vindturbiner «*Dette mener vi generelt vil redusere eventuelle negative virkninger for naboer til et akseptabelt nivå, og virkninger for naboer vil derfor normalt ikke bli lagt mye vekt på i spørsmålet om det skal gis konsesjon eller ikke til et vindkraftverk*» Det at det vises til at «

Nabovirkninger skal videre vurderes konkret i hver enkelt sak og i konsesjonsbehandlingen oppgis at det bør legges mer vekt på nabovirkninger når boliger/hytter påvirkes av både støy, skyggekast og visuelle virkninger. Samtidig eksponering for støy og visuell forstyrrelse kan som det fremkommer av rapport fra NVE, forsterke graden av plage.

Vurdering av konsekvens av støy for beboere som får støy over grenseverdi (>55 LdB) fra vindmølleanlegg skal i følge rapport fra NVE, ivaretas av kommunene fra 2020. Videre heter det at «*Det kan være nødvendig å tillate denne type ulemper på samme måte som ved andre utbygginger av for eksempel veier og flyplasser*». Fylkesmannen mener det vil være uheldig dersom det ikke stilles tydelige krav om at anbefalte støygrenser i nasjonale retningslinjer for støy i arealplanlegging skal overholdes. Videre er det uheldig dersom dette ikke skal være et tema som fylkesmannen skal ivareta på lik linje med annen støyproblematikk.

Drikkevann:

I Temarapport om virkninger for drikkevann vises til manglende kunnskapsgrunnlag «*Det foreligger i dag begrenset erfaring fra vindkraftutbygging og risiko for forurensning av drikkevannsforekomster, andre vannforekomster og naturmiljøet. Det kan være nyttig med en større erfaringsinnhenting knyttet til uønskede hendelser og håndtering av disse både i anleggs- og driftsfasen.*»

Tilgang på tilstrekkelig drikkevann som ikke er forurensnet er viktig for god folkehelse og det er et nasjonalt mål å beskytte drikkevannskilder. Kunnskapsgrunnlag bør oppdateres og legges til grunn i NVEs vurdering av områder for utbygging av vindmølleparker.

Reindrift:

Nedenfor følger betraktninger omkring kunnskapsgrunnlaget, og temaene rein, reindrift, sørsamisk kultur og folkerett. Disse betraktningene gjelder generelt for alle områdene som berører reindrift i forvaltningsområdet for Fylkesmannen i Trøndelag (FMTL). Aller først vil vi gi noen betraktninger angående folkeretten, som ligger til grunn for hele vår vurdering.

Sørsamisk minoritet og folkerett

Den samiske befolkningen har status som urbefolkning, og Norge er forpliktet til å legge til rette for samisk kultur, språk og næringsutøvelse. De foreslåtte områdene 45, 46, 47 og 56 ligger innenfor/på grensen til områder med sørsamisk reindrift. Sørsamisk kultur og språk er en minoritet selv innenfor samiske områder. Det er i dag enighet om at forutsetningen for ivaretagelse og utvikling av sørsamisk språk og kultur, ligger i opprettholdelse av en økonomisk- og økologisk bærekraftig reindriftsnæring. Det rettslige vernet for den samiske befolkningen og reindriftsnæringa, er de forpliktelser som følger av bl.a. Grunnloven §108, FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (artikkel 27) og ILO- konvensjonen nr. 169 om urfolks rettigheter. Jf. reindriftsloven §1 FMTL viser her til NVE's egen rapport om samiske rettigheter i konsesjonsbehandling, rapport nr. 15/2019. Problemstillingen i denne sammenhengen, er hvorvidt ytterligere inngrep i reindriftsområdene vil påvirke eller frata enkeltutøvere muligheten til å opprettholde den tradisjonelle samiske leveveien, og slik være et hinder for økonomisk- og kulturell bærekraft. FMTL viser til vurderingene som Olje- og energidepartementet (OED) brukte som begrunnelse for avslaget på søknaden om vindkraftutbygging ved Kalvatnan i Bindalen i Nordland. Dette er relevant, da forholdet er sammenfallende for sørsamisk reindrift i Trøndelag:

«I hvilken grad dette tiltaket vil være i strid med FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) art 27 om kulturvern og minoriteter, beror på en konkret vurdering av hvorvidt tiltaket nekter samisk reindrift som kulturutøvelse. Bestemmelsen gjelder også krenkelse av kulturutøvelsen. Et tiltak som ikke innebærer en total nektelse av kulturutøvelse, vil derfor også være i strid med SP art. 27 dersom tiltaket innsnevrer samenes mulighet til kulturutøvelse betydelig.

Ved vurderingen av hvorvidt et tiltak vil være i strid med SP art. 27 legger departementet til grunn praksis fra FNs menneskerettskomité.

For det første kan et tiltak som ikke i seg selv innebærer en nektelse, likevel anses som en nektelse, dersom flere tiltak samlet representerer krenkelse av SP art. 27. Det relevante vurderingstemaet må være om tiltaket det er søkt om, i kombinasjon med tidligere tiltak og andre vedtatte tiltak, vil medføre at reindriftsutøverne nektes sin rett til kulturutøvelse. Videre er det også relevant å vurdere proporsjonaliteten ved tiltaket, slik at tiltaket gjøres minst mulig, og at det er forholdsmessighet mellom behovet for tiltaket og inngrepets omfang».

Vurderingene her gjøres helt ned på den enkelte utøver, og det er den samlede belastning som vurderes.

Generelt om kunnskapsgrunnlaget

NVE påpeker at forskningen på *virkingen* av (utbygging og drift av) vindkraft, spriker i konklusjonene om hvorvidt det har negative konsekvenser på reindrift og eventuelt betydningen av disse. En føre var-tilnærming tilsier etter Fylkesmannens vurdering at samfunnet uansett bør være svært tilbakeholden med å tillate vindkraft i områder som brukes av reindrift, inntil virkningen av slike etableringer er veldokumenterte og innenfor tålegrensen for utøvelsen av reindrift.

FMTL er kritisk til at det ikke ser ut til å være gjort en differensiert vektlegging av den forskning som er tilgjengelig, med blick for dens egnethet/relevans opp mot de foreslåtte områder for ny vindkraftutbygging. Enkelte av de forskningsprosjekter som er gjort, konkluderer med, at vindturbinenes fysiske tilstedeværelse i driftsfasen tilsynelatende ikke endrer reinens beitebruk. Det finnes imidlertid andre prosjekter som gir klare signaler om at vindkraft til dels har sterk betydning med tanke på beiteutnyttelse/ unnvikelse. Heri ligger de sprikende konklusjoner som det pekes på. FMTL mener man må vurdere relevansen av de enkelte rapportene opp imot de utpekte områdene (jf. Vindval: Rapport 6799, mars 2018), noe som ikke fremkommer i NRV. Deler av den forskningen som er lagt til grunn i NRV, er utført under rammebetingelser og situasjoner som gjør dem uegnet som kunnskapsgrunnlag for vurdering av områdene 45, 46, 47 og 56 (og 57.6).

Forskning utført på øyer/ halvøyer, og på rein i innhegning der det er få eller ingen alternative arealer for reinen, må for eksempel vektles betydelig ned eller helt vekk. Det er heller ikke tillitsskapende at det statistisk fremholdes at rein beiter like under vindturbiner, når disse er plassert på halvøyer på de eneste tilgjengelige luftingsområder for reinen (Kjøllefjord 2014 og Fakken 2014). Det resultatet i slike tilfeller tyder på, er at reinen prioriterer beiter med mindre insekter og/eller steder det er muligheter for lufting/kjøling. Et annet eksempel på forskningsresultater som FMTL mener må vektles ned, er forskningen fra Vikna, og på rein i innhegning (Vikna 2004). At denne reinen også beiter nært inntil vindkraftturbinene, fremstår ikke relevant for vurdering av egnethet for vindkraftanlegg i høyereliggende innlandsområder.

Av nyere forskning vil vi nevne Skarin et al 2018: *Out of sight of wind turbines - Reindeer response to windfarms in operation*. Denne er gjort med GPS overvåkning før, under og etter utbygging, og viser en økt beitebruk 5 km unna på 79% av driftsfasen etter utbygging. Her fremstår støy og visuell effekt som særlig vesentlig for beiteunnvikelse hos rein.

Fylkesmannen legger ellers vekt på tradisjonell/erfæringsbasert kunnskap, i tråd med retningslinjer og regler (Naturmangfoldloven §8, 2. ledd). Herunder kommer reindriftsutøveres erfaring og uttalelser (jf. Nellemann 2017, intervjuer fra Fosen), og sammenlignbare studier (annet hjortevilt som caribou, o.a.). Det er i dag anerkjent, at forskningsbasert kunnskap der det statistiske tallmaterialet er begrenset og ikke i samsvar med tilgjengelig erfaringsbasert kunnskap, må analyseres og vurderes for å finne tallenes rette valør. FMTL er derfor kritisk til at NVE mener våre innspill til analyseområdene som ble vurdert tidligere i prosessen, er lite konsistent med foreliggende forskningsresultater/ kunnskapsgrunnlag.

Større og høyere turbiner

Kunnskapsgrunnlaget i NRV mangler å ta i betraktning den endringen som har skjedd med de fysiske proporsjoner ved de vindturbiner som ble bygget for 10-15 år siden, og de som nå og i tiden fremover skal bygges. Det er stor forskjell på visuell virkning, støy, omfang av infrastruktur og inngrep i landskapet på tidligere oppsatte og fremtidige vindkraftanlegg. Det betyr at kunnskapsgrunnlaget som tidligere forskning er bygget på, i denne sammenheng blir misvisende. Det er rimelig og nødvendig å ta høyde for en betydelig sterkere beiteunnvikelse fra visuell påvirkning enn den kunnskapsgrunnlaget har statistikk for. Det samme gjelder hensynet til det direkte arealmessige inngrepet som følger av nødvendig infrastruktur (veier). Her er Hitra II versus Hitra I en erfaring som viser at større vindturbiner krever større inngrep til nødvendig infrastruktur. På 10 til 15 år har vindmøller som er aktuelle å bygge vokst med nærmere 100 % i høyden. Mens utbyggingene på Vikna, Kjøllefjord og Hundhammarfjellet har nav-/turbinhøyder på 55 til 90 m, estimeres nav-høyde for aktuelle tiltak i dag å bli opp til 180 m.

Reinens endrede arealbruk pga. vindkraftutbygging

Fylkesmannens gjennomgang av tilgjengelige forskningsrapporter, viser klare negative effekter av vindkraft på reinens arealbruk. Tendensen styrkes om man ser bort fra de rapportene der omstendighetene fremstår som lite relevante. Hertil kommer, at de vindkraftanlegg som er aktuelle i dag, har vesentlig høyere turbinsenter, større vinger og krav til infrastruktur enn tidligere. Ut ifra dette, er det rimelig å legge til grunn betydelig større negative virkninger for reindriftsnæringen enn det som foreligger i tilgjengelig forskningsrapporter. Her er det igjen relevant å se til OED sin vurdering for avslaget på Kalvatnan vindkraftanlegg, dvs. vurderingen av vindkraftanleggets innvirkning på beitebruken (OED sak 08/3602 kapittel 4.3, avsnitt 8-10). Her vektlegges sammenhengen mellom turbinhøyder og landskap/topografi. Kalvatnan vindkraftanlegg var dessuten omsøkt med mindre turbinsenter og rotorvinger, enn det som er dagens standard.

Av nyere forskning må resultatene til bl.a. Skarin et al. 2018 vektlegges. Der konkluderes det med at driftsfasen gir størst negativ effekt på reinens beitebruk. Disse forskningsresultatene sår altså tvil om at det er anleggsfasen som har størst innvirkning på reinens beitebruk. Det påpekes at turbinstøy, skyggekast og visuell effekt i driftsfasen har større betydning, enn forstyrrelser i anleggsfasen. Dette gjør at langtidseffekten på arealbruken i større grad må vektlegges. Sammenstill man de områdene som ifølge vindressurskartene i NRV er mest egnet for vindkraft, så mener vi at det ut ifra et føre-var-prinsipp vil være riktig å ta høyde for sterk grad av beiteunnvikelse. Dette baseres på at det ifølge NRV kun vil være aktuelt med store vindturbiner, som også vil kreve mer tilpasset infrastruktur (veianlegg og oppstillingsplasser). Det samme vil da gjelde mht. skyggekast.

Når det gjelder tap av reinbeiteområder, er det flere momenter som ikke er vurdert/ikke er vurdert godt nok i NRV. Økonomiske tap som følge av lavere reintall/dårligere produksjon er tidligere nevnt, og at dette igjen kan medføre en nektelse av kulturutøvelsen. Et annet moment, er at dårligere produksjon også kan medføre økte rovdyrtaap og ytterligere økonomiske tap.

En annen konsekvens av reduserte reinbeiteområder, er mindre fleksibilitet. Dvs. at tilgjengeligheten på alternative områder (ved f.eks. beitekriser, økt rovdyrtrykk, klimaendringer, sykdomsutbrudd mv.) blir dårligere. Reindrifta er ei dynamisk næring som er avhengig av å skifte mellom ulike beiter fra årstid til årstid og fra år til år. Dårlig tilgang på gode beiter kan dessuten medføre økte interne konflikter. Man kan også få flere eksterne konflikter f.eks. ved at rein trekker ut av lovlig beiteområder i søken etter beitero. Dette skaper ofte interessekonflikter og økte driftskostnader pga. større ressurser til arbeid med reinflokkene.

Om rein - Tamrein vs. villrein.

Det er vanskelig å se logikken i at villreinområdene har fått *hard eksklusjon* samtidig som man har vurdert sørsamiske reindriftsområder som *særlig egnet* til landbasert vindkraft. Her er det snakk om det samme dyret, *Rangifer Tarandus*, med de samme egenskapene og arealbehov, men som forvaltes ulikt. Tamrein og villrein tilhører samme underart, fjellreinen. Dessuten har forvillet tamrein bidratt til å styrke villreinstammene ved flere anledninger. FM mener at den avgjørende betydning som sørsamisk reindrift har for sørsamisk kultur og språk, taler for at den sørsamiske reindriften ikke må få en lavere vernestatus enn villrein.

Samlet belastning og føre-var-prinsippet

Som utgangspunkt for vår vurdering, har vi lagt til grunn at det sørsamiske området fra før av er sterkt belastet med inngrep i form av fritidsbebyggelse, infrastruktur, hogst, kraftutbygging, turisme mv. Hertil kommer rovdyrtap, særlig der områdene også er prioriterte ynglingsområder for gaupe og jerv. I tillegg er ørn en dominant predator på kalv i flere områder. I noen reindriftsområder er det grunn til å tro at man har overskredet reindriftenes tålegrense når det gjelder inngrep. Kan f.eks. vise til Norut NIBR sin rapport 2006:5 (Lie et al.: *Hyttebygging i reindriftsområder*) som påpeker at arealtap til hyttebygging helt klart er størst i de sørligste reinbeiteområdene i landet. I rapporten estimeres det at dersom beitetapet fortsetter de neste 20 åra, så tilsvarer dette en reduksjon tilsvarende 5 driftsenheter (sijteandeler) og knappe 30 reineiere. Og da har man kun tatt hensyn til hyttebygging.

Dette gjør at vurdering av «samlet belastning» vil være svært sentralt i fm. utpeking av områder som er egnet til vindkraft. En konkret vurdering av den samlede belastningen, vil imidlertid først komme ved en eventuell konsesjonssøknad. Det vil likevel være et hensyn Fylkesmannen må ta for hvert av de områdene som NVE har fremlagt i NRV. Selv om et konkret prosjekt vurderes å ha overvekt av positive følger, kan tiltaket likevel være dråpen som gjør at begeret renner over, sett i et helhetlig perspektiv. Den kumulative (totale) effekten av et inngrep kan derfor bli mye større enn om man bare vurderer det enkelte tiltaket hver hvor seg.

Dersom et inngrep er forbundet med usikkerhet vedrørende effekten, skal det anvendes et føre-var-prinsipp, jf. Naturmangfoldloven §9 (jf. Rio- deklarasjonen om miljø og utvikling artikkel 15). Dette er et grunnleggende prinsipp og praksis etter norsk og internasjonal rett. Usikkerhet mht. de følger som igangsatte og ikke igangsatte vindkraftkonsesjoner får for reindrifta, samt vedvarende bit for bit-utbygginger og klimaendringer, understreker prinsippets relevans og viktighet også i denne saken.

Om metode (del D)

Med bakgrunn i ulik kvalitet og oppdateringsfrekvens på reindriftskartene, ble ikke disse brukt i en hard eksklusjon. Man ble enige om at fylkesmannsembetene med forvaltningsansvar for reindrift skulle gjøre en vurdering mht. analyseområdene. Analysene ble gjort med utgangspunkt i Statens vegvesens Håndbok V 712 Konsekvensanalyser 2018, som vi mener er en vel utprøvd og god metode. Dessverre ble det altfor liten tid til involvering og samarbeid med reindrifta i denne prosessen, noe som er svært beklagelig da erfaringsbasert kunnskap må være en viktig del av slike

vurderinger. Særverdiområder, minimumsbeiter og den totale inngrepssituasjonen i hvert enkelt reinbeitedistrikt ble vektlagt og vurdert i et føre-var-perspektiv.

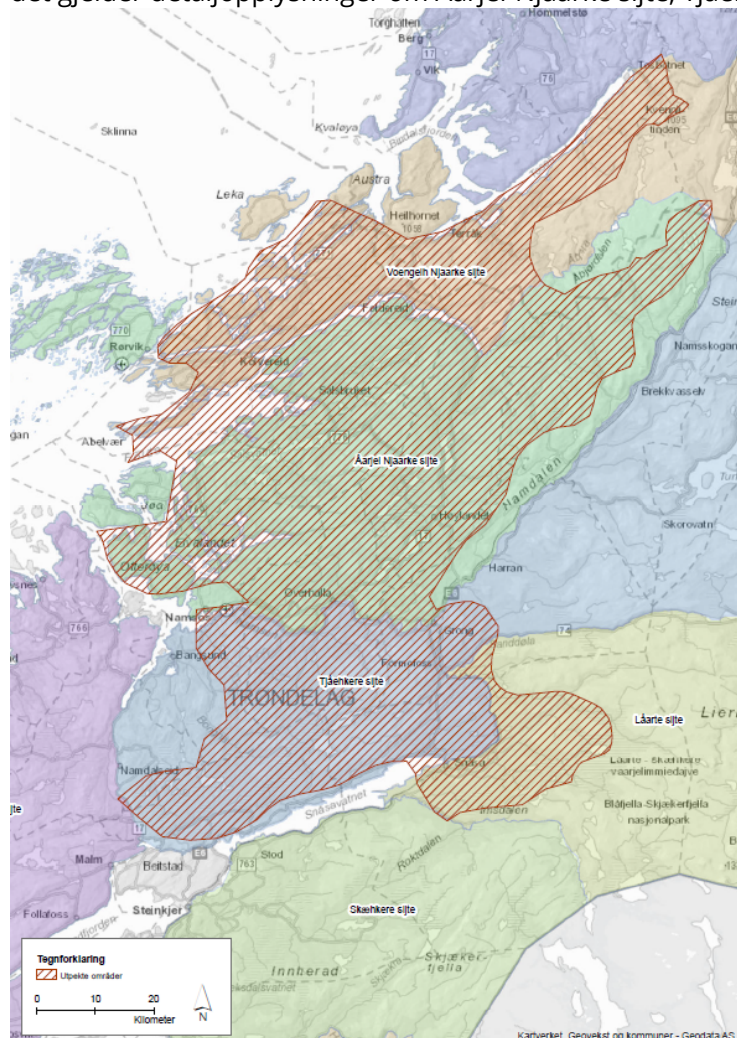
NVE ser dessverre ut til å ikke i særlig grad ha vektlagt vurderingene som FMTL gjorde, og velger å bruke disse kun på et generelt grunnlag. Vi vil understreke at selv om konklusjonene for de ulike reindriftsområdene ble relativt like, så er ikke det i seg selv noen grunn til ikke å hensynta våre vurderinger.

Til tross for FMTLs innspill, mener altså NVE at det finnes arealer innenfor analyseområdene der det kan bygges vindkraft uten at det medfører store konflikter med reindrift. Som det fremgår av denne høringsuttalelsen, deler ikke FMTL denne vurderingen.

Kommentarer og delkonklusjoner vedr. de enkelte områdene utpekt som mest egnet for vindkraft

45 Namdal

Vi viser til FMTLs tidligere innspill til analyseområdene, og arbeid knyttet til den nasjonale ramme når det gjelder detaljopplysninger om Årjel-Njaarke slette, Tjåehkere slette og Låarte slette.

Kart: Utpekte områder i nasjonal ramme for vindkraft som berører reindrift i Nord-Trøndelag reinbeiteområde

Årjel-Njaarke sijte -Vestre Namdal reinbeitedistrikt

Årjel-Njaarke sijte ligger sentralt i det utpekte området, med Voengelh-Njaarke i nord som forvaltes av Fylkesmannen i Nordland. Strukturelt er drifta svært sammenvevd og fragmentert. Situasjonen preges dels av uavklarte beiterettigheter driftsgruppene imellom og overlappende beitebruk. Reindriftas arealbrukskart er ikke oppdatert, og derfor lite egnet som kunnskapsgrunnlag. I hovedsak går det et skille mellom sommerbeiter øst for fv17 fra Høylandet til Kongsmoen, og vinterbeiter i vest. Vinterbeitene på Vikna er preget av betydelig inngrep og fragmentering, særskilt vinterbeitene på ytre Vikna. Barmarksbeitene øst for fv17 er spesielt sårbare på grunn av innfløkt beitestruktur/rotasjonsmønster, uavklarte rettighetsspørsmål og det relativt lille arealet uten naturlige avgrensinger. I dette området ligger også alt kalvingsland og luftingsområder.

Vest for fv17 har NVE to konsesjonssøknader på vannkraft til behandling, og i vinterbeitene på Vikna ligger Ytre Vikna vindkraftanlegg. Tett på trekkleier, oppsamlingsområder og kalvingsland er det på Høylandet vedtatt store utbyggingsfelt for fritidsboliger.

Årjel-Njaarke vurderes som sårbart, og etablering av et større vindkraftverk i området vil være svært problematisk. Dette gjelder særlig i områdene øst og vest for fv17. FM vurderer dette område å være sammenfallende med områdene omkring Kalvatnan i Nordland der det ble gitt avslag på søknad om konsesjon for vindkraft. Distriktet har svært store tap til rovvilt og dekkes av forvaltningsområdet for gaupe.

Vindkraftutbygging i området vurderes å medføre driftsutfordringer som sammenblanding av reinflokker, både internt og eksternt til nabo-distrikt. I øst vil det vil være fare at rein drives ned mot E6 og jernbane. FMTL mener også at en utbygging i de områder som har best potensiale/lav LCOE i henhold til vindressurskartene, vil bety mye beiteunntak på grunn av sterkt visuell effekt, støy og skyggekast.

Vinterbeitene på Vikna er svært fragmentert av naturlige forhold, infrastruktur, landbruk og to vindkraftanlegg. Østlige vinterbeiter, vest for fv17, preges av den samme uavklarte situasjonen som de østlige, høyereliggende sommerbeitene. De innbefatter også mesteparten av kalvingslandet. Her vil en vindkraftutbygging medføre uro og beiteunntak i den mest sårbare tiden for reinen der energibalansen er negativ.

FMTL anser vinterbeitene på Otterøya som de minst kritiske områdene mtp. vindkraftutbygging i Årjel Njaarke. Disse betraktes som reservebeiteområder. I et sårbarhetsperspektiv, vil disse beitene likevel være viktig for reindriftsnæringa når beiteslitasje og vanskelige klimatiske forhold oppstår. En annen viktig faktor som må vektas inn i vurderingen, er klimaendringer. Dersom klimaendringer fører til låsing/ising av beiter lenger øst i høyden, blir reservebeiter en kritisk faktor.

Delkonklusjon: Ut ifra fra en nødvendig føre-var- vurdering, finnes det ikke områder i reinbeitedistriktet som er egnet for vindkraftutbygging. En større utbygging av vindkraft her, vil mest sannsynlig medføre så stor belastning for reinbeitedistriktet at reintallet og/eller antall sijteandeler må reduseres. Dette vil være i strid med nasjonale lover og internasjonale forpliktelser. Også reservebeitene på Otterøya må tas ut av NRV, med samme begrunnelse.

Tjåehkere Sijte - Østre Namdal reinbeitedistrikt

Det utpekte området ligger sør for fv760 og vest for E6. Dette er hoveddelen av vinterbeite og minimumsbeiter til Tjåehkere sijte. Det gjelder med unntak av et mindre område øst for E6 og vest for jernbanen.

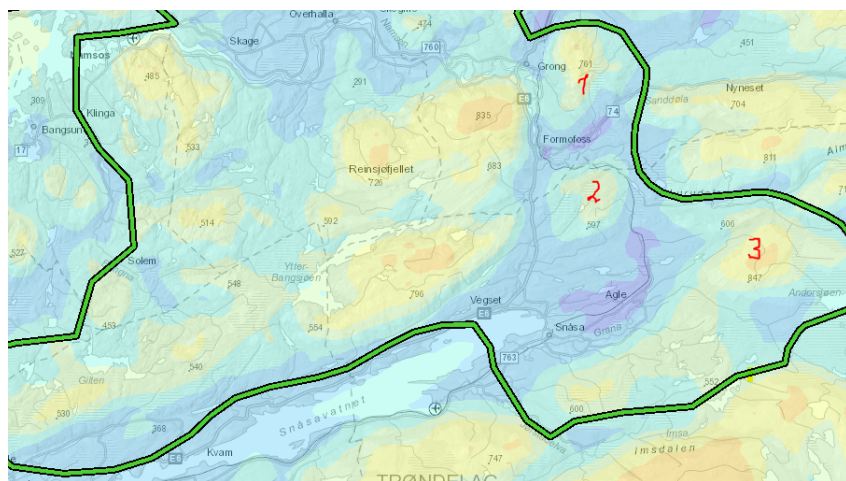

Området gir fleksibilitet ved varierende forhold. Som helhet er Tjåehkere sterkt belastet med eksisterende og omsøkte kraftutbygginger, fritidsbebyggelse, skianlegg, nasjonalparker og rovdyrta. Nordre del av området berører en rekke trekk-, flyttleier og oppsamlingsområder. Dette området har derfor stor og helt avgjørende verdi for reindriftsutøverne. De sentrale delene, som har gunstige vindforhold for vindkraftproduksjon, er svært viktige beiter og særverdiområder (flyttleier og oppsamlingsområder). Området er et høyereliggende fjellplatå som vil gjøre vindturbiner svært synlig både innad i området og til områdene rundt. En utbygging av et vindkraftanlegg i området, må forventes å medføre sterk grad av beiteunnvikelse. Fare ved is-kast vil være betydelig da området har et nedbørsrikt vinterklima. I den sentrale nordre delen av området er det fra før betydelige inngrep i form av flere skianlegg og fritidsbebyggelse.

Mindre brukte beiteområder i det utpekte området, er mellom E6 og jernbanen i vest og umiddelbart øst for Grong sentrum, samt et område helt i sør og oppover langs Snåsavatnet. Det sistnevnte området brukes av og til, og anses likevel viktig for å opprettholde fleksibiliteten på vinterbeitene, samt som minimumsfaktor for reintallet som helhet. De andre to områdene, Snorrofjellet (2, se kart under) som ligger mellom E6 og jernbanen i vest og Tømmeråsfjellet ved Grong sentrum er mindre benyttet som beite, men de er i berøring hver sin tradisjonelle flyttleie. Området mellom E6 og jernbanen/Snorrofjellet innbefatter høy risiko for påkjørsel av tog og vei, og er derfor minst mulig benyttet. Flyttleier betraktes som *særverdiområder* og har vern i Reindriftsloven §22.

En vindkraftutbygging i Tjåehkere sijte sine vinterbeiter vest for E6, vurderes å få en direkte virkning på det øvre reintallet i distriktet, og vil dermed ramme mulighetene for bærekraftig reindrift for dagens antall med sidaer. Området har avgjørende betydning for Tjåehkere sijte og et vindkraftanlegg vil være sterkt ødeleggende og i konflikt med Norges folkerettslige forpliktelser.

Delkonklusjon: Vest for E6 vil et vindkraftverk være svært ødeleggende for reindriftsnæringen og dermed i strid med nasjonale lover og internasjonale forpliktelser. Videre vil utbygging øst for E6 være i strid med Reindriftsloven §22. Det utpekte område, og som berører Tjåehkere sijte sine driftsområder, må tas ut av NRV.

Bildet viser del av analyseområdet som omfatter Tjåehkere sijte og Låarte sijte der de gule områdene markerer gode vindressurser.

Låarten sijte - Luru reinbeitedistrikt

Vestlig del av Låarten sijte ligger innenfor område 45 Namdalen, dvs. området rundt Andorråfjellet (3) og vestover.

Låarten sijte er et helårsdistrikt, og store deler er nasjonalpark. Det er en overlappende beitestruktur som varierer etter sesonger og ulike beiteforhold. Området er ynglingsområde for bjørn, jerv og gaupe.

I området Andorfjellet har Låarte sijte viktig vinterbeiteland, tidlig høstland, oppsamlingsområder og viktige trekkleier og flyttleier. Andorfjellet er svært godt synlig fra alle områder rundt. Området er av svært stor verdi for reinbeitedistriktet, og etablering av et vindkraftanlegg her vil ødelegge/sterkt forringe grunnlaget for reindriftsnæringen.

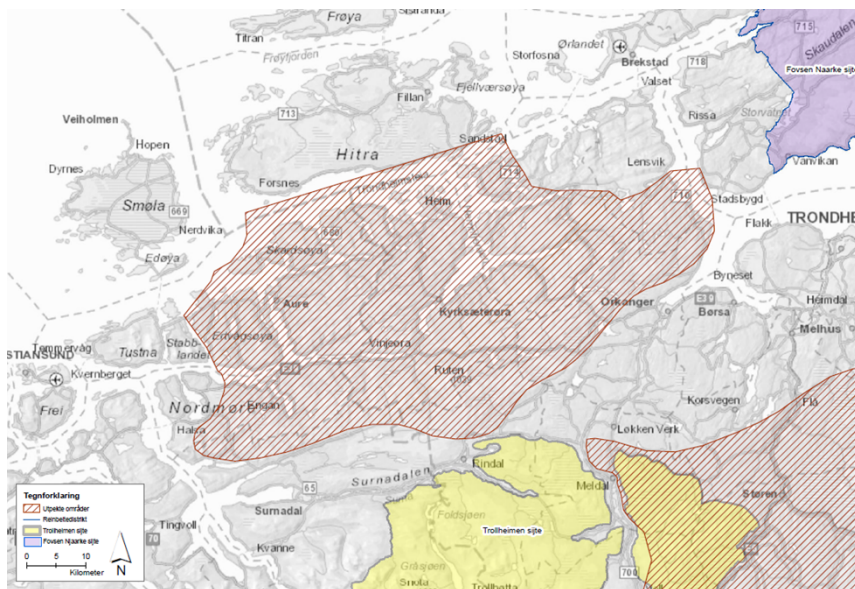
Delkonklusjon: Området som brukes av Låarte sijte må tas ut av NRV.

46 Grenseområdene mellom Trøndelag og Møre

I FMTLs innspill til analyseområdene ble ikke analyseområde 23 omtalt da det ligger utenfor områder med samisk reindrift. Vi vil likevel bemerke at det utpekte område *grenser* til konsesjonsområdet for reindrift i Trollheimen. På reindriftas arealbrukskart er det avmerka vårbeite og høst vinterbeite på grensa til det utpekte området, mens kalvingsområde ligger bare ca 5 km fra grensa. Et vindkraftanlegg i den sørøstlig delen av det utpekte område (deler av Meldal og Rindal kommuner) vil kunne ha negativ betydning på reindriften, særlig pga. visuell forstyrrelse.

Side 141 i NRV er det foreslått alternative avgrensinger, avhengig av vekting av interesser. Det området lengst sør som foreslås å tas ut, sammenfaller med de områdene som kan medføre negativ innvirkning for reindriften.

Delkonklusjon: Med bakgrunn i den neagtive påvirkningen vindkraft i dette området potensielt kan utgjøre for sørsamisk reindrift og kulturutøvelse, så må arealene lengst sør tas ut av område 46 (jf. figur 60 i høringsrapporten).

Kart: Utpekt område i nasjonal ramme for vindkraft i grensetraktene mellom Møre og Trøndelag

47 Indre Sør-Trøndelag

Vi viser til FMTLs tidligere innspill til analyseområdene, og arbeid knyttet til den nasjonale ramme når det gjelder detaljopplysninger om Trollheimen sijte, Saanti sijte og Gåebrien sijte.

Vi registrerer at deler av analyseområde 22 er tatt ut, noe som er svært positivt mht. reindrifta. Samtidig registrerer vi at særdeles viktige reindriftsområder i den vestlige og østlige delen fortsatt er med, noe som er meget uheldig ut ifra reindriftsfaglig perspektiv. Område 47 berører særverdiområder som reindrifta er helt avhengig av for fortsatt å kunne drive tradisjonell samisk reindrift i disse områdene.

Trollheimen sijte

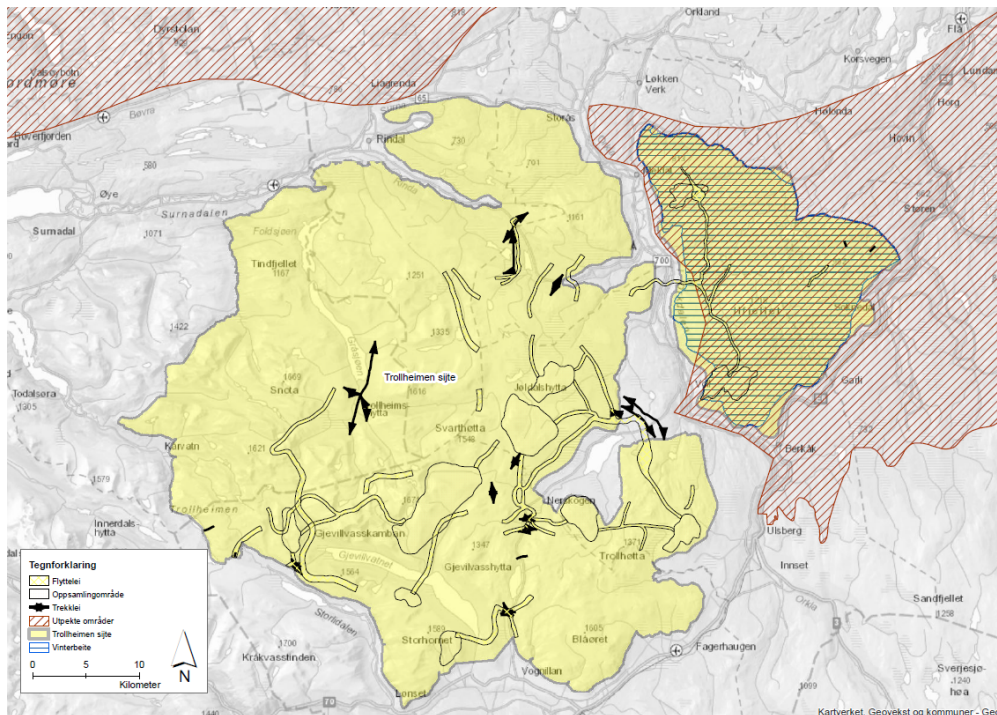
Hele vinterbeiteområde for Trollheimen sijte ligger innenfor den foreslåtte rammen, samt flyttleier og oppsamlingsområder som er avgjørende for reindrifta (se kartutsnitt nedenfor). Vinterbeite er minimumsbeite og den begrensende faktoren for reindrifta i Trollheimen. Det er helt avgjørende at de områdene som er tilgjengelige for rein om vinteren beholdes mest mulig inngrepsfritt for fortsatt å kunne drive reindrift i Trollheimen. Reinen er dessuten særlig sårbar på denne tida av året da energibalansen er negativ. Forstyrrelser over tid i vinterbeiteområdene kan medføre svært store negative konsekvenser for produksjonen i Trollheimen.

Man må også ta i betraktning at Trollheimen sijte er fra før av sterkt belastet mht. inngrep, særlig er det stort trykk mht. fritidsbebyggelse men også turisme generelt. Kommunene Oppdal, Rennebu, Meldal og Rindal har til sammen nesten 8000 hytter. Det er mange store hyttefelt særlig i/i nærheten av flyttleier og viktige beiteområder, noe som utvilsomt påvirker reindrifta negativt.

Med bakgrunn i dagens rammebetingelser for reindrifta i Trollheimen (bl.a.med delvis oppsagte leieavtaler i vinterbeiteområde) og den totale inngreps situasjonen, så er det ikke mulig å etablere vindkraft i Igelfjell-/Grevstadjellet uten at det vil kunne ødelegge for/ sterkt forringe reindriftsinteressene. Vindkraftanlegg her kan potensielt stenge flyttleier, gjøre minimumsbeiter ubrukelige, og avskjære eksisterende beiteområder for fremtidig bruk. Vindkraftanlegg i Igelfjell-/Grevstadjellområdet vil få svært store negative konsekvenser for reindrifta, og resultere i at det ikke blir lønnsomt for enkelte sijteandeler å drive reindrift her lenger. Dette vil være i konflikt med med folkerettens regler og prinsipper samt nasjonale mål om økologisk, økonomisk og kulturell bærekraftig reindrift.

Ellers så kan vi ikke forstå logikken i at reindrift er brukt som en begrunnelse for å ta ut deler lengst vest i analyseområde 22, når man fortsatt beholder hele Igelfjell-/Grevstadjellområdet, som er minimumsbeite for reindrifta i Trollheimen.

Delkonklusjon: Områder som ligger innenfor/ i nærheten av bruksområdene for samisk reindrift i Trollheimen, må tas ut av den nasjonale rammen for vindkraft.

Kart: Utpekt område i nasjonal ramme for vindkraft som dekker hele vinterbeite for Trollheimen sijte

Saanti sijte – Essand reinbeitedistrikt

Deler av det utpekte området ligger innenfor bruksområdene til Saanti sijte, og berører det vi kan kalle for kjerneområdet for reindrifta. Reindriftras særverdiområder (flyttleier og oppsamlingsområder, kalvingsområde, parringsland og luftingsområder om sommeren) er berørt av det utpekte området, samt vinterbeite som er minimumsbeite. Etablering av vindkraft i/i nærheten av de samiske bruksområdene her, vil kunne medføre svært store negative konsekvenser for reindrifta.

I vurderingen av hvorvidt det kan være akseptabelt med vindkraft innenfor disse områdene, har fylkesmannen lagt til grunn den samla belastningen som alle inngrep utgjør i reinbeitedistriktet. Saanti sijte har fra før av meget stor belastning som følge av vannkraftutbygging. Dette, i tillegg til stort trykk av hyttebygging og ferdsel i utmark, gjør at belastningen er svært stor. I enkelte områder ligger graden av inngrep over tålegrensa for reindrifta (ref.: Bruksreglene til Saanti sijte). Utfordringer knyttet til rovdyr kommer i tillegg, og forverrer situasjonen. Områdene i Skarvan og Roltdalen er snart eneste større og sammenhengende område som Saanti sijte har igjen. Vi kan ikke se at vindkraftutbygging i reinbeitedistriktet er forenelig med folkerettslige prinsipper og nasjonale mål om bærekraftig reindrift.

Delkonklusjon: Områder som ligger i/i nærheten av bruksområdene til Saanti sijte må tas ut av den nasjonale rammen for vindkraft.

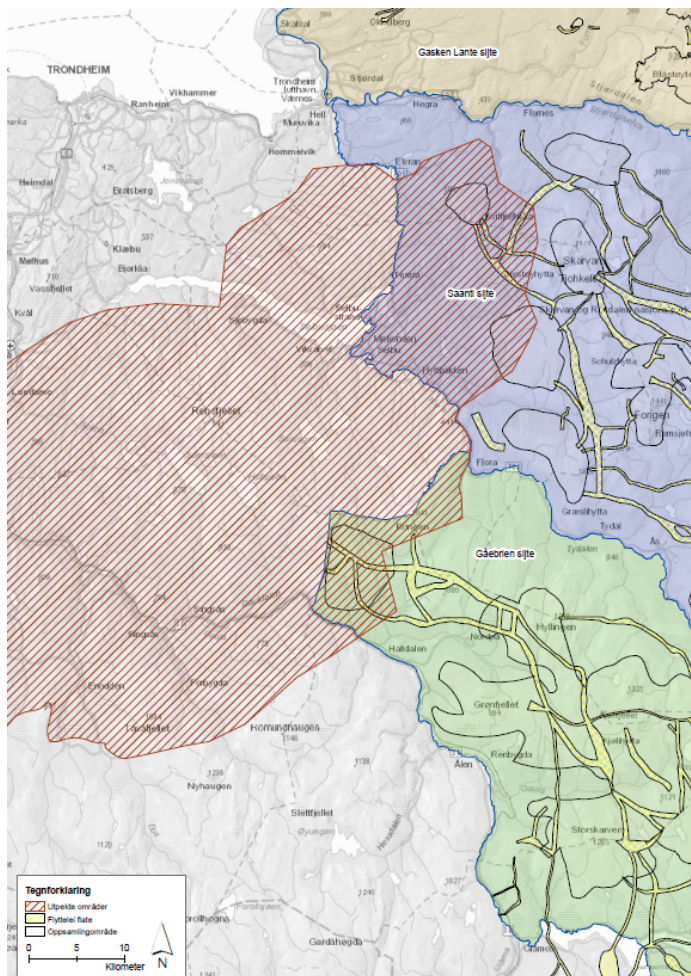
Gåebrien sijte – Riast/Hylling reinbeitedistrikt

Deler av det utpekte området ligger innenfor viktige bruksområder til Gåebrien sijte. Særverdiområder (flyttleier og oppsamlingsområder, kalvingsområder og brunstområder), samt vinterbeiter som er minimumsbeite for Gåebrien sijte er berørt av det utpekte området. Områdenes betydning for reindrifta sett i sammenheng med den totale inngrepssituasjonen, medfører at vindkraft i disse områdene vil overskride tålegrensa for reindrifta. Presset mht. fritidsbebyggelse er meget stort, i tillegg til økte forstyrrelser som følge av endret bruk av utmarka de senere åra. Det er

allerede gitt konsesjon til et vindkraftanlegg i nær tilknytning til kalvingsområde for Gåebrien sijte (Stokkfjellet), og vi mener at flere vindkraftverk innenfor Gåebrien sijte sine bruksområder er mer enn det vi kan forvente at reindrifta skal tåle. Ikke bare vil vindkraftverk bidra til å svekke økonomisk, økologisk og kulturell bærekraft, men vil også kunne bidra til økte interne og eksterne konflikter. Med bakgrunn i den totale inngrepssituasjonen, samt den avgjørende betydningen områdene som ligger innenfor rammen har for reindrifta, så kan vi ikke se at det er rom for vindkraftutbygging i driftsområdene for reindrifta her. Eablering av vindkraft innenfor/ i nærhet av bruksområdene for reindrifta her, vil ikke være forenelig med folkerettslige prinsipper og nasjonale mål og lover om en fortsatt bærekraftig samisk reindrift.

Delkonklusjon: Områder som ligger i/i nærheten av bruksområdene til Gåebrien sijte må tas ut av den nasjonale rammen for vindkraft.

Kart: Utpelt område i nasjonal ramme for vindkraft som berører sørsamisk reindrift i sørlig og indre del av Trøndelag.

56 Nordre Hedmark

Vi viser til FMTLs tidligere innspill til analyseområdene, og arbeid knyttet til den nasjonale ramme når det gjelder detaljopplysninger om Fæmund sijte og Rendal Renselskap.

Fæmund sijte – Femund reinbeitedistrikt

Østlig del av det utpekte området grenser til Fæmund sijte, som er felles vinterbeitedistrikt for hhv. Gåebrien sijte og Saanti sijte. Øvre reintall for Fæmund sijte er 9000 rein. Vinterbeite er

minimumsbeite for begge disse reinbeitedistriktene, og etablering av vindkraft i de tilgrensende områdene til Fæmund sijte kan få store negative konsekvenser for reindriften. Reinen søker områder med mest mulig beitero, og særlig om vinteren når den er på sparebluss, er det svært viktig at den ikke blir unødig forstyrret. Forstyrrelser over tid vil kunne medføre tap i produksjonen, økte driftskostnader og økte rovdyrtap. Dette vil medføre lavere økonomisk, økologisk og kulturell bærekraft. I Fæmund sijte er det en del inngrep i form av fritidsbebyggelse, og eller er det økt trykk på bruken av utmarka som forårsaker de største forstyrrelsene. Dette i tillegg til rovdyr gjør at presset er ekstra stort.

Et annet viktig moment, er at forstyrrelser fører til endret trekkemønster for rein, og at rein trekker ut av sine beiteområder og noen ganger på innmark. Dette kan forårsake en del utfordringer mellom reindrift og annen næring/grunneiere. Det er særlig i disse områdene, som ligger i ytterkanten av det samiske reinbeiteområdet, at vi opplever disse utfordringene. Det har i årevis vært prosesser for å forsøke å løse disse utfordringene, og beiteavtaler utenfor distriktsgrensa har vært forslag til løsninger. Med bakgrunn i inngrepssituasjonen og rammebetingelsene for Fæmund sijte, så vil det være svært uheldig om det legges til rette for vindkraftbygging i grenseområdene til Fæmund sijte. Delkonklusjon: Vindkraftanlegg i grenseområdene til Fæmund sijte vil sannsynligvis få store ulemper for den sørsamiske reindriften i området, og vil være i strid med nasjonale og internasjonale lover og føringer. Områder der et potensielt vindkraftanlegg vil få negative konsekvenser for Fæmund sijte må derfor tas ut av NRV.

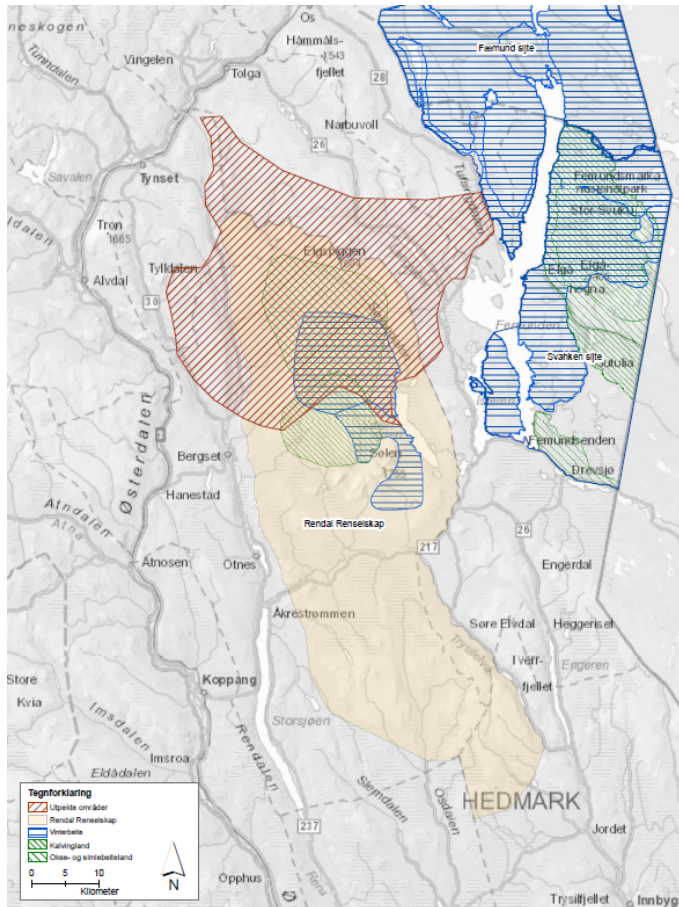
Rendal Renselskap

Det utpekte område berører store og svært viktige bruksområder for Rendal Renselskap, dvs vesentlige deler av særverdiområdene (vinterbeite, kalvingsområde og parringsland) og luftingsområder om sommeren som er minimumsbeite. Med bakgrunn i rovdyrpress og den totale inngrepssituasjonen kan ikke Fylkesmannen se at det er forsvarlig med vindkraft innenfor reindriftsområdene her, uten at det vil få store negative konsekvenser for reindriften. Når det gjelder reinen i Rendalen så er det samme reinen med akkurat de samme egenskaper og arealbehov som villrein, og må derfor vises samme hensyn.

Gjennom at det er gitt konsesjon til Rendal Renselskap så mener vi at myndighetene har gitt tydelige signaler om at det er ønskelig med reindrift i dette området. Renselskapet har lang historie og betyr mye for lokalsamfunnet gjennom bl.a. næringsutvikling og verdiskaping. I tillegg er den identitetsskapende og har egenverdi for lokalbefolkningen for øvrig. Vi kan ikke se at etablering av vindkraft i områdene her, er forenelig med driften av Rendal Renselskap, da reinen ikke har alternative beiterområder.

Vi legger ellers merke til at det er gjort svært lite vurderinger av den ikke-samiske reindriften i NRV, og at deres bruksområder ikke er avmerket f.eks. på eksklusjonskartet side 96, der de samiske reinbeiteområdene er inntegnet.

Delkonklusjon: Med bakgrunn i at vindkraftanlegg i det foreslåtte området vil kunne få svært store negative konsekvenser for Rendal Renselskap, så krever fylkesmannen at hele området tas ut av den nasjonale rammen.

Kart: Utpått område i nasjonal ramme for vindkraft i Nordre Hedmark, som berører Rindal Renselskap og Fæmund sijte

57.6 Gudbrandsdalen

Vi viser til FMTLs tidligere innspill til analyseområdene, og arbeid i knyttet til den nasjonale ramme når det gjelder reindrift. Område 57.6 Gudbrandsdalen ble nesten pekt ut i NRV. Området berører Vågå Tamrein sine driftområder, særlig i området Heidalsmuen. Dette er viktige vinterbeiteområder for reindrifta og må holdes mest mulig uberørt for at driftsmøster og produksjon skal opprettholdes. Vinterbeite er minimumsbeite og den mest begrensende faktor for Vågå Tamrein, og vindkraftanlegg i disse områdene vil kunne sterkt forringe beiteområdene for reindrifta.

Tamreindrift i Valdres har lange tradisjoner, og betyr mye for lokalsamfunnet forøvrig. Reindrifta er et viktig bidrag i verdiskaping og næringsutvikling, samt et viktig kulturbærende element. Hvorvidt et område er blitt pekt ut eller ikke, avhenger av hvor mye vekt som legges på ulike miljø- og samfunnsinteresser, nettkapasitet og produksjonspotensial. Hvis man vekter annerledes så kan man se for seg at område 57.6 kan bli aktuelt å ta inn i rammen igjen. Vi mener imidlertid, at med bakgrunn i områdets betydning for reindrifta, så må det holdes utenfor rammen for vindkraft. For fortsatt å kunne ivareta den lange tradisjonen med tamreindrift i området samt noen av landets beste slaktevekter og produksjon, så kan ikke FMTL se at vindkraftbygging i dette området kan forsvares.

Samlet vurdering for reindrift

Områder som berører samisk og ikke-samisk reindrift i forslag til nasjonal ramme for vindkraft, må tas ut. Dvs. hele område 45 og hele område 56. I tillegg må de deler av områdene 46 og 47 som berører hhv. Trollheimen sijte, Gåebrien sijte, Saanti sijte og Fæmund sijte tas ut. Slik FM vurderer

det, vil etablering av landbasert vindkraft i disse områdene ikke være forenelige med reindriftsfaglige vurderinger, nasjonal lovgivning og internasjonale forpliktelser.